

Dejan Ajdačić

**POLJSKO-SRPSKE
KNJIŽEVNE VEZE
PREVODI
I RECEPCIJA**

**POLJSKO-SRPSKE
KNJIŽEVNE VEZE
PREVODI
I RECEPCIJA**

Dejan Hjađaćić

**POLJSKO-SRPSKE
KNJIŹEVNE VEZE
PREVODI
I RECEPCIJA**

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2021

Recenzent / Recenzent
prof. Petar Bunjak

Korekta techniczna / Tehnička korektura
Justyna Zysk

Projekt okładki i stron tytułowych / Dizajn korica i naslovnih strana
Jan Rutka

Skład i łamanie systemem L^AT_EX/ Priprema za štampu i prelom
Maksymilian Biniakiewicz

Publikacja sfinansowana ze środków Instytutu Studiów Klasycznych
i Sławistyki Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Gdańskiego /
Publikacija je finansirana sredstvima Instituta za klasične studije
i slavistiku Filološkog fakulteta Gdanjskog univerziteta

© Copyright by Uniwersytet Gdański
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ISBN 978-83-8206-249-6
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel.: 58 523 11 37; 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
www.wyd.ug.edu.pl

Księgarnia internetowa / Internet knjžara
www.kiw.ug.edu.pl

Druk i oprawa / Štampa i povez
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. 58 523 14 49

Sadržaj

Uvodna reč	7
1. Okvirne postavke	8
Predistorija	9
Teorija recepcije i translatologija	10
2. Poljski prevodi srpske književnosti	13
Bibliografski izvori i književnoistorijski pregledi	13
Srpska književnost u poljskim antologijama	15
Poljske izdavačke serije i časopisi	20
Poljski prevodioci srpske književnosti	23
Prevodi od srednjeg veka do danas	28
Srpske drame i pozorišta u Poljskoj	46
Srpske drame u poljskim izdanjima	54
Poljski pisci o Srbiji i Srbima	56
3. Srpski prevodi poljske književnosti	59
Bibliografski izvori i dosadašnja istraživanja	59
Poljska književnosti u srpskim antologijama	59
Poljska književnosti u srpskim časopisima	61
Srpski prevodioci poljske književnosti	61
Prevodi poljske književnosti od srednjeg veka do danas	66
Poljske komedije u pozorištima u Srbiji	
u drugoj polovini 19. i prvoj polovini 20. veka	85
Poljska drama i pozorište u Srbiji od 1945.	87
Poljske drame u srpskim izdanjima	95
Srpski pisci o Poljskoj i Poljacima	96
4. Čitaoci i proučavaoci	99
Zaključna razmatranja	99
Literatura	104
Indeks imena	111
Beleška o autoru	123

Uvodna reč

U okviru saradnje filologa beogradskog i varšavskog univerziteta rodila se ideja o zborniku kojim bi poljskim studentima slavistike bili predstavljeni radovi nekoliko srpskih srbista i slavista u kolektivnoj monografiji *Slovenska susretanja: jug i zapad*. Profesor Rajna Dragičević, jedna od autorki ove monografije, me je pozvala (Molas ured. 2021) da se priključim Mini Đurić, Daliboru Sokoloviću i njoj, i napišem tekst za zbornik. Nameravao sam da esejistički osvetlim istorijske mene i (a) simetrije interesovanja Poljaka za srpsku književnost i Srba za poljsku književnost. Međutim, tekst je počeo da se „otima” i nameće svoja načela sa prvim navođenjima prevoda i njihove sudbine. U nastaloj borbi, početna zamisao opisa književnoistorijskih pojava na izabranim primerima je nadvladana idejom pregleda prevoda i recepcije. Ali obim priloga je, uz dozvolu urednika, prekoračio postavljene okvire, a nastali tekst, profesor Petar Bunjak je slikovito odredio kao „bezmalo monografiju”. Tekst iz kolektivne monografije je ovde proširen, dodati su neki odlomci i indeks imena, čime je zaokružena ova nevelika knjiga.

Knjigu posvećujem prošlim i budućim srpskim prevodiocima poljske i poljskim prevodiocima srpske književnosti.

1. Okvirne postavke

Proučavanje recepcije jedne književnosti u drugoj kulturi zasniva se na poznavanju objavljenih prevoda knjiga, priloga u časopisima, listovima i antologijama, kao i uvidu u kritike i tumačenja prevedenih autora i dela. Od prvih prevoda u 19. veku do danas raste broj dela poljskih pisaca prevedenih na srpski jezik i dela srpskih književnika na poljskom, kao i prikaza i studija koji ih prate. Hiljade prevedenih pesama, priča ili drama, te stotine knjiga u okviru razmene književnih dobara Poljaka i Srba prekoračuje mogućnosti kako potpunog uvida u građu, tako i sažetog izlaganja tih saznanja. Stoga je pokušaj predstavljanja srpsko-poljskih književnih veza u obimom nevelikoj knjizi unapred osuđen na nužna skraćivanja, propuštanja uz svest da se takav naum može ostvariti samo u mnogo opsežnijim publikacijama. Ovde će biti ponuđena jedna opšta slika o književnim prevodima i elementima recepcije (1) srpske književnosti kod Poljaka i (2) poljske književnosti kod Srba. Sažeto predstavljanje književnih veza Poljaka i Srba zasniva se na nalazima bibliografa i književnih istoričara komparatista, kojima obe kulture duguju zahvalnost za otkrivene i sistematizovane podatke. U ovom tekstu neće biti otkriveni neki do sada nepoznati prevodi, a njegov doprinos će činiti popis srpskih književnih dela u poljskim prevodima po epohama, te uvid u prevedene književne tekstove Poljaka na srpski jezik od prvih prevoda do danas. Pored toga biće ukazano na radove istoričara književnosti, potrebu razrade preciznijih termina opisa recepcije književnih dela, a u zaključnom odeljku biće predložene aktivnosti za unapređenje književnih veza dva slovenska naroda.

Razgraničenje između srpskih i hrvatskih pisaca je jasno ustanovljeno još u 19. veku. Uprkos isticanju jugoslovenskih ideja i u Kraljevini i u socijalističkoj Jugoslaviji, Srbi su svoju književnost nazivali srpskom, a Hrvati svoju – hrvatskom književnošću. Ali u Crnoj Gori i Bosni nakon stvaranja svojih nacionalnih država svojataju tuđe pisce, odričući time njihovu pripadnost srpskoj književnosti. Per Jakobsen je u članku „Ko je čiji?” izneo

i obrazložio stav da nacionalno poreklo, ni regionalni izbor teme nisu pouzdani argumenti u utvrđivanju pripadnosti nekog pisca određenoj nacionalnoj književnosti, već da je lični izbor, piščevo samoodređenje presudno za nacionalnu pripadnost pisca (Jakobsen 2010: 327). Njegošu niko ne može oduzeti srpstvo kao što mu niko ne oduzima ni crnogorstvo. Dakle, Andrića, Selimovića, Denicu, Kiša, Bulatovića, braću Micić smatram srpskim piscima. ne odričući mogućnost njihove pripadnosti po tematskim preokupacijama i drugim književnostima. Istoričari književnosti će utvrditi koji su pisci svojim izjavama oglasili da pripadaju ili više ne pripadaju srpskoj književnosti.

Predistorija

Istorija književnih veza uslovljena je političkim i kulturnim vezama u istoriji dva naroda, koje zavise od bliskosti verskih, ideoloških, nacionalnih činilaca njihovog identiteta i od sprovođenja državnih interesa u oblasti kulture. Poljaci kao katolici i Srbi, kao hrišćani većinom pravoslavne veroispovesti, kao pripadnici latiničke i ćiriličke pismenosti, kao geografski udaljeni narodi bez susedskih razmirica i narodi na severu i jugu kontinenta, retko su do 20. veka imali slične protivnike i sudbine. Kada su Srbija Nemanjića i despotovina propale, jaka država Poljaka sa obrazovanim plemićkom i crkvenom elitom, podržavala je visoku, pismenu kulturu i umetnost. Srbi su tek nakon velike seobe u austrijsko Podunavlje počeli u javnim nastupima imućnih i učenih ljudi javno da govore o svom „narodu”. Pod uticajem Herderovih ideja o budućem značaju slovenskih naroda, do tada sporadične i lične veze Poljaka i Srba postaju činilac u delovanju obrazovanih elita koje žele približavanje Slovena. U književnom procesu 19. veka srpski pisci u kontaktu sa drugim Slovenima na studijama širom Habsburške monarhije od Požuna i Budimpešte do Lavova i Krakova bili su skloni slovenskom približavanju na osnovama ravnopravnosti slovenskih naroda, manje je bilo pobornika slavenofilstva sa predvodničkom ulogom Rusa, dok su austrofil i ungarofili bili u manjini.

Teorija recepcije i translatologija

Teorija recepcije nemačkog romaniste Jausa (Jaus 1978) je dokumentovana primerima iz francuske književnosti, ali proučavaoci književnosti su uočili univerzalnu primenljivost Jausovog spoja socioloških, književnoistorijskih i književnoteorijskih pristupa, što je omogućilo i razvoj ove teorije.

Karl Robert Mandelkov pojam „horizont očekivanja”, kao ključni pojam Jausove teorije recepcije, razdvaja na „tri različite folije očekivanja” – **horizont očekivanja epohe, očekivanja dela i očekivanja autora** (Mandelkov 1978: 122–123). Kako se odnos čitalaca prema književnim delima menja sa proticanjem vremena i promenama ukusa, u istoriji književnosti postaje potreban književnoteorijski pojam „horizonta očekivanja epohe”.

Mandelkov izdvajajući horizont očekivanja epohe omogućava opise istorije delovanja književnosti u različitim epohama. Ta potreba tiče se, naravno, književnih procesa u okvirima jedne kulture, ali i recepcije jedne književnosti u drugim kulturama.

Primena teorije recepcije na prihvatanje jedne književnosti u drugoj kulturi, na osobenosti širenja informacija o toj književnosti i na raznovrsno delovanje prevoda u novoj sredini zahteva određene dopune. u poređenju sa književnim procesom u kome delo pisca sa čitaocima povezuju posrednici poput urednika, štampara, knjižara, kritičara, u recepciji prevednih dela pojavljuje se prevodilac, koji nije samo posrednik između dva jezika, već je koautor tog dela čija veština utiče i na sudbinu prihvatanja samoga dela. Pored toga, prevodilac može da bude posrednik u širenju čitavog opusa jednog autora ili jednoga žanra, pa i dela jedne književnosti.

Hans Robert Jaus (1978: 137–138) je istakao da u trouglu autor – delo – publika, publika nije pasivna, tj. da čitaoci utiču i na autorove zamisli dela, ali Jaus ima u vidu nekog prosečnog čitaoca, a čitaocce odlikuje različita motivacija za čitanje, različiti tip čitanja i tumačenja pročitano. Recepcija književnosti u školama usmerena je pre svega na dela nacionalne književnosti, a kada obuhvata strane književnosti, učenici je čitaju u ograničenom obimu.

u akademskoj recepciji stranih književnosti znalci odgovarajućeg jezika i kulture razmatraju filološke aspekte prevedenih književnih dela. Čitanje pisaca, izdavača, prevodilaca i kritičara jeste čitanje znalaca književnih aspekata tekstova u prevodima. Običan čitalac nema stručna znanja o književnosti i čita prevedena dela po volji i ukusu. O kome i čemu treba da govorimo kada želimo da osvetlimo recepciju srpske književnosti u Poljskoj? Treba li da govorimo o tome šta poljski učenici u školama znaju o njoj ili šta o njoj pišu profesori koji na univerzitetu predaju srpsku književnost? Da li nam broj prevedenih naslova, broj izdanja i njihovi tiraži mogu ukazati na interesovanja čitalaca ako odluka o izboru naslova i tiraža nije zavisila prevashodno od samih čitalaca? Istraživači recepcije ne znaju mišljenje čitalaca o pročitanoj, ali često ne znamo ni uredničku motivaciju, niti finansijsku motivaciju pri izboru dela za prevod. Zapravo, kada govorimo o recepciji, najčešće mislimo na recepciju elite – kako delo prihvataju i razumeju u akademskoj ili književno kritičarskoj sredini. Dakle, kada se govori o recepciji srpske književnosti u poljskoj kulturi, ili poljske književnosti u srpskoj kulturi, nemam u vidu sve Srbe ili Poljake koji čitaju književnost, već grupe filološki i književno obrazovanih čitalaca – kritičara, urednika, prevodilaca i proučavalaca.

Pitanje recepcije književnosti može se proširiti i uvođenjem recepcije književnih dela u drugim umetnostima – u pozorištu, filmu, stripu, muzici i dr. Kada je reč o srpsko poljskim kulturnim vezama, radi se o poljskim filmovima po klasicima poljske književnosti (*Faraon*, *Lutka*, *Zadušnice*, o Nikodemu Dizmi) koji nisu bili poznati Srbima, kao što ni Poljaci nisu znali filmske ili televizijske obrade *Korena*, *Seoba*, *Banović Strahinje*. *Balkanskog špijuna*, *Profesionalca* i dr.

Translatologija. Proučavanje prevoda se odvija u dodiru disciplina koje se bave jezikom i književnošću, pa su znanja i veštine analize povezane sa komparatistikom, stilom i značenjem od presudne važnosti. U srpskoj translatologiji temeljne knjige *Original i prevod* (1979), *Novi original. Uvod u prevođenje* (1990),

Novi život originala (2007) objavio je slavista i prevodilac Miodrag Sibinović. Na slavistici Šleskog univerziteta su profesori Božena Tokaž i Lešek Malčak stvorili školu proučavalaca poljskih prevoda južnoslovenskih književnosti. Poređenje teksta originala i njegovog prevoda na drugi jezik nosi kulturno-istorijska obeležja epohe i svih činilaca koje povezuju dva teksta pri prevođenju.

Dejan Hjadčić (rođ. 1959) filolog, slavišta, folklorista, etnolingvišta, teoretičar književnosti, prevodilac i urednik. Radio je u Univerzitetnoj biblioteci u Beogradu i predavao na slavišnici Univerziteta u Kijevu, Lođu i Gdanjsku. Osnivač je i glavni urednik časopisa *Kodovi slovenskih kultura*, *Ukras*, *Novorečje* i upravnik e-biblioteke *Projekat Raško*. Autor je knjiga na srpskom (14), ukrajinskom (8) i poljskom (2) jeziku i urednik niza slavištičkih tematskih i autorskih zbornika.

**Uniwersytet
Gdański**

Wydawnictwo
Uniwersytetu
Gdańskiego

ISBN 978-83-8206-249-6